

Stan zachowania i dendroflora zabytkowego parku pałacowego w Batowie

The condition and dendroflora of the historic palace park in Batowo

PIOTR URZYKOWSKI, MARCIN KUBUS¹

¹Pracownia Dendrologii i Kształtowania Terenów Zieleni, Katedra Architektury Krajobrazu
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
ul. Papieża Pawła VI 3A, PL-71-459 Szczecin
e-mail: Marcin.Kubus@zut.edu.pl

Submitted: 15 November 2019; Accepted: 1 December 2019

ABSTRACT: The aim of the study was to determine the condition of the nineteenth-century landscaped park of the palace in Batowo and to valorise its dendroflora. Lack of historical cartographic documentation makes it impossible to restore the original form and composition of the object. However, it is possible to revitalize the park, giving it new functions: active and passive recreation, for residents of the existing Nursing Home as well as an educational function for the inhabitants of the Lipiany commune. 79 taxa trees and shrubs grow in the Batowo park, including 9 gymnosperms and 70 angiosperms. The park's old trees are preserved in generally good phytosanitary condition, however some trees require conservation and care. 52 specimens were qualified, due to the achieved dimensions, as monuments of nature. Among others the park boasts plants that are rarely found in Polish parks and gardens: *Cedrus deodara*, *Quercus phellos*, *Q. ×schochiana*, *Q. imbricaria*, *Q. macrocarpa*, *Castanea sativa*, *Acer tegmentosum* and *Carya illinoensis*.

Key words: landscaped park, revaluation, trees and shrubs, northwestern Poland

Wstęp

Na przełomie XVIII i XIX w. nurt tworzenia parków krajobrazowych na wzór angielski dotarł również na tereny ówczesnych Prus. Okres prosperity i bogactwa, jaki nastąpił na tych terenach po wojnie francusko-pruskiej (1870–1871), związany między innymi z wypłatą państwu pruskiemu reparacji wojennych, sprzyjał rozwojowi gospodarstw junkierskich oraz założeń rezydencjonalno-parkowo-folwarcznych. Większość z takich obiektów powstało w XIX w. w nurcie krajobrazowym, często w wyniku przekształceń wcześniejszych założeń, na przykład barokowych (Kubus, 2008).

Reprezentatywnym dla tej grupy założeniem krajobrazowym, uważanym za jedno z cenniejszych na terenie Pojezierza Myśliborskiego, jest XIX-wieczny park w Batowie (ryc. 1). Celem niniejszego opracowania było określenie stanu zachowania tego zabytkowego parku oraz wykonanie waloryzacji jego dendroflory.

Metody

W ramach prac przygotowawczych i kameralnych przeanalizowano dokumentację ze zbiorów archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie – kartę ewidencyjną zabytków architektury i budownictwa opracowaną dla pałacu (Nowakowski, 2000), ewidencję ogólną dendrologiczno-techniczną parku pałacowego (Engel, 1979) oraz inne źródła historyczne i przeglądowe (Borghaus, 1856; Pietrewas, 1989; Rzeszotarska-Pałka, 2008; Stachak, 2004; Witek & Witek, 2012). Szczególnie wartościowa była dokumentacja ikonograficzna obiektów objętych ochroną konserwatorską oraz historyczne materiały kartograficzne (Messtischblatt z 1936 r.). Ponadto wykorzystano informacje o parkach krajobrazowych: ich strukturze, kompozycji, ochronie i konserwacji (Majdecki, 1993, 2008; Siewniak & Mitkowska, 2009).

Prace inwentaryzacyjne przeprowadzono w kwietniu i maju 2017 r. (Urzykowski, 2017), a następnie je uzupeł-

niono w 2019 r., spisując wszystkie rosnące w parku rośliny drzewiaste i oznaczając je do gatunku lub odmiany na podstawie literatury dendrologicznej (Krüssmann, 1985; Seneta, 1991, 1996; Seneta & Dolatowski, 2012). Wiek starodrzewu określono na podstawie tzw. tabel Majdeckiego (1980–1986) i podano za Urzykowskim (2017). Stan fitosanitarny drzew oszacowano metodą oceny wizualnej w oparciu o specjalistyczną literaturę arborystyczną (Chachulski, 2000; Gross, 2002). Szczególną uwagę zwrócono na kondycję pnia i korony, ślady żerowania szkodników oraz występowanie owocników grzybów. Wymiary drzew kwalifikujących się do uznania za pomniki przyrody podano za Kasprzakiem (2005).

W trakcie badań terenowych szczególną uwagę zwrócono na ukształtowanie powierzchni terenu, elementy kompozycji przestrzennej założenia parkowego (m.in. układ komunikacyjny i wodny, wnętrza parkowe, powiązania i otwarcia widokowe, dominanty i kulisy) oraz na zachowanie obiektów wyposażenia i małej architektury lub ich pozostałości. Niestety, brak wartościowej dokumentacji kartograficznej uniemożliwił wykonanie pełnej analizy historycznego układu przestrzenno-kompozycyjnego parku. Próbę takiej analizy oparto na dokumentacji opisowej i badaniach terenowych. W ten sposób oceniono stan za-

chowania parku i możliwości jego rewaloryzacji, z dostosowaniem do obecnie pełnionych funkcji opiekuńczo-medycznych (dom opieki dla osób starszych). Wykonano także dokumentację fotograficzną.

Lokalizacja i rys historyczny parku w Batowie

Założenie rezydencjonalno-parkowo-folwarczne położone jest we wsi Batowo (niem. Batow), w południowej części województwa zachodniopomorskiego, w powiecie pyrzyckim, w gminie Lipiany (ryc. 1). Park o powierzchni 4,4 ha zlokalizowany jest w północno-wschodniej części Batowa; graniczy od wschodu i południa z drogą gminną, a od strony północnej z polami uprawnymi. Zachodnią granicę wyznacza dawny pałac (obecnie ruiny budowli) oraz zabudowania wiejskie. Przy południowej granicy zlokalizowany jest powstały w 2015 r. budynek Zakładu Opiekuńczo-Pielęgnacyjnego „Pałac Batowo”, świadczącego usługi całodobowej opieki nad osobami niepełnosprawnymi i starszymi. Zarówno pałac, jak i park, wpisane są do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego (wpisy: ruiny pałacu – nr 1685 z 10 sierpnia 1978 r.; park – nr 926 z 3 grudnia 1980 r.).

Ryc. 1. Lokalizacja miejscowości Batowo (rys. M. Kubus)

Fig. 1. Location of Batowo village (drawn by M. Kubus)

Założenie rezydencjonalno-parkowo-folwarczne w Batowie charakteryzowało się typem kompozycji przestrzennej o charakterze swobodnym z XIX w. i przełomu XIX i XX w.; jednym z najczęściej spotykanych na Pomorzu Zachodnim. Typ ten cechuje się tym, że pałac lub dwór położony jest pomiędzy parkiem a zabudowaniami folwarcznymi

(ryc. 2) (Szymiski et al., 2006; Majdecki, 1993, 2008; Siewniak & Mitkowska, 2009).

Opracowane kalendarium historyczne (tab. 1) przedstawia najważniejsze wydarzenia w dziejach osady Batowo oraz założenia rezydencjonalno-parkowo-folwarcznego.

Tab. 1. Kalendarium historyczne założenia rezydencjonalno-parkowo-folwarcznego w Batowie (źródła: Borghaus, 1856; Nowakowski, 2000; „GenWiki”)

Tab. 1. The historical calendar of the palace and park complex in Batowo (sources: Borghaus, 1856; Nowakowski, 2000; “GenWiki”)

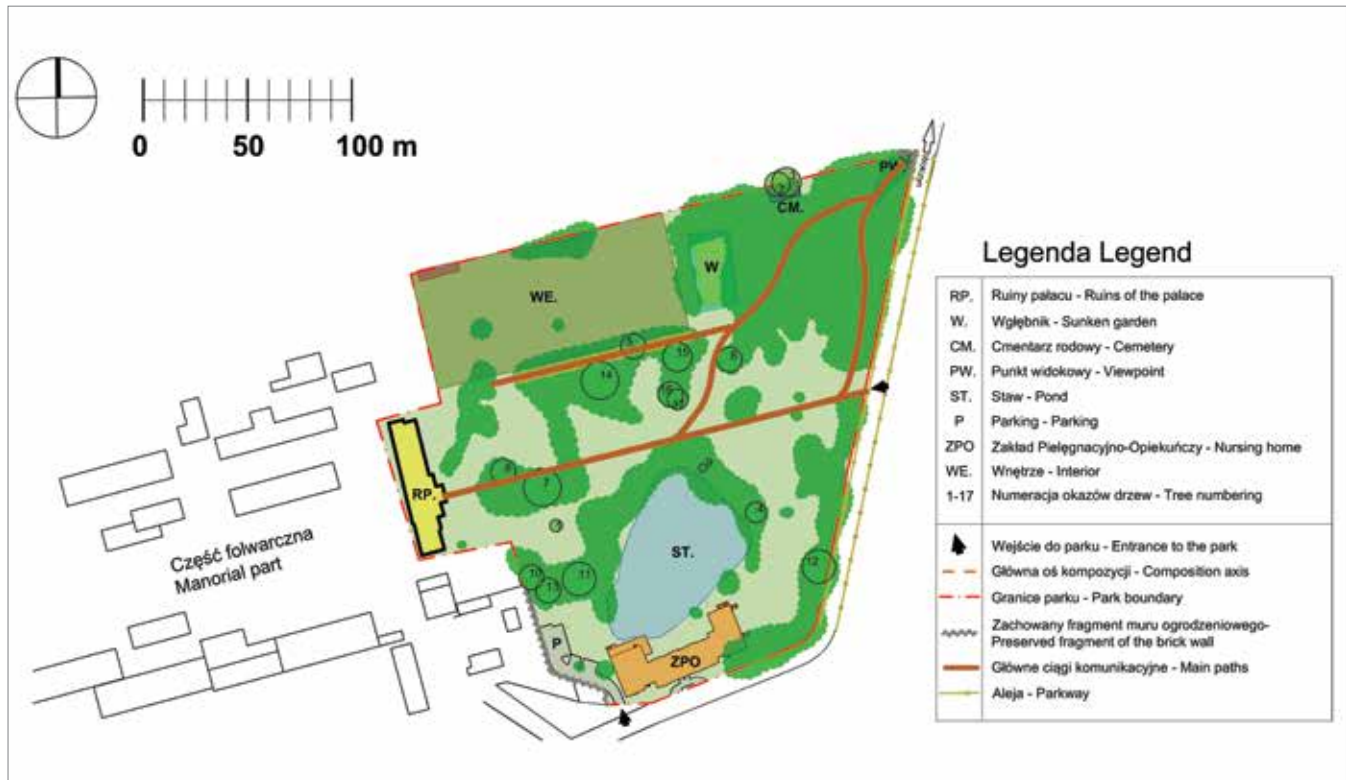
Lata / rok	Opis
1808–1840	Majątek należy do kapelana von Dossow. Batowo liczy 80 mieszkańców. Okres świetności i prężnego rozkwitu założenia folwarcznego. Osadę mieszkalną tworzy dziewięć budynków.
1841	Batowo w posiadaniu Carla Schrödera. Nadanie tytułu majątku rycerskiego (niem. Rittergut). Powierzchnię uprawną osady oszacowano na 2025 mórg (około 517 ha).
1860	Założenie parku zaprojektowanego przez architekta ogrodowego, Franza Hannemanna (1823–1866), który prowadzi także nadzór nad realizacją inwestycji.
1870	Powstanie okazałego pałacu w stylu neoklasycystycznym.
1872	Umiera Carl Schröder. Wdowa po jego śmierci poślubia swojego kuzyna, Roberta Dudy – właściciela majątku ziemskiego w sąsiedniej wsi Skrzynka (niem. Grüneberg).
1875–1900	Wymiana i modernizacja zabudowy gospodarczej osady folwarcznej. Dobudowanie skrzydeł pałacu.
1919	Majątek ziemski odziedzicza Margarethe Berger (najstarsza córka wdowy po Carlu Schröderze), żona Johanna Bergera – burmistrza miejscowości Chrapowo (niem. Hohengrape).
1927–1945	Po śmierci Johanna Bergera majątek zarządzany przez jego syna, Hansa-Dietricha.
1933	Parcelacja terenu rolnego – wydzielenie 89 ha obszarów uprawnych i rozgospodarowanie pomiędzy pięciu osadników.
1946	Zespół pofolwarczy jest przejęty przez Państwowe Nieruchomości Ziemskie.
1951	Użytkownikiem obiektu staje się Państwowe Gospodarstwo Rolne.
1967–1974	Folwark włączony w struktury Stacji Hodowli Roślin w Wołczynie. Próba kapitalnego remontu pałacu.
1974	Kombinat Państwowych Gospodarstw Rolnych w Wołczynie przejmuje folwark w Batowie.
1980–1985	Okres dewastacji i rozbiórki pałacu przez miejscową ludność.
1990	Kombinat Państwowych Gospodarstw Rolnych przekształca się w spółkę pracowniczą, która po kilku latach ogłasza upadłość.
1995–2000	Większą część ziem uprawnych nabywa prywatny przedsiębiorca rolny, a resztę – miejscowi rolnicy.
2015	Rozpoczęcie działalności Zakładu Pielęgnacyjno-Opiekuńczego „Pałac Batowo”.

Charakterystyka i ocena stanu zachowania założenia parkowego

Park krajobrazowy w Batowie pozostaje w pierwotnych granicach z XIX w. Zarys granic kształtem zbliżony jest do trapezu. Jego krótsza podstawa, południowa granica założenia, sąsiaduje z zabudowaniami osady mieszkalnej

(ryc. 2). Główne wejścia na teren parku znajdują się od strony wschodniej oraz południowo-zachodniej (Engel, 1979). W obrębie założenia znajduje się staw zajmujący powierzchnię ok. 0,35 ha.

Obecny właściciel parku w 2017 r. odnalazł na jego terenie tabliczkę informującą, że zaprojektował go i czuwał nad jego zakładaniem architekt ogrodoży Franz Hannemann (ryc. 3).

Ryc. 2. Szkic parku w Batowie z zaznaczonymi elementami przestrzenno-kompozycyjnymi, małej architektury oraz cennymi drzewami i krzewami
Fig. 2. The sketch of the park in Batowo with marked spatial and compositional elements, hard landscaping and valuable trees and shrubs

Ryc. 3. Tabliczka informacyjna odnaleziona w parku w 2017 r. (fot. R. Pieruta)

Fig. 3. The information plate found in the park in 2017 (photo R. Pieruta)

Oryginalny układ przestrzenno-kompozycyjny i komunikacyjny parku uległ częściowemu zatarciu ze względu na spontaniczny rozwój samosiewów (przy braku pielęgnacji zadrzewienia). Znacznie zatarły się osie i powiązania widokowe oraz dawne formy i struktury roślinne parku, jak na przykład żywopłoty grabowe stanowiące ściany wgłębnika bryłowego.

Najważniejszym obiektem zabytkowej architektury, a w zasadzie jego pozostałościami, są ruiny neoklasycystycznego pałacu (ryc. 4), zlokalizowanego wzdłuż zachodniej granicy parku, pomiędzy dziedzińcem folwarcz-

nym a parkiem (ryc. 2). Oś pałacu jest jednocześnie osią kompozycyjną założenia.

Pałac w swojej formie kubaturowej istniał jeszcze w 1979 r. (Engel, 1979). W latach 1980–1985 był dewastowany i został częściowo rozebrany. Po obu stronach ruin pałacu znajdują się także fundamenty dawnych budynków – oranżerii oraz szklarni uprawowej.

Pomiędzy południową granicą parku i jednocześnie drogą gminną a stawem parkowym zlokalizowany jest budynek Zakładu Opiekuńczo-Pielęgnacyjnego „Pałac Batowo” (ryc. 5).

Ryc. 4. Ruiny pałacu – widok od strony parku, stan na 2017 r. (fot. P. Urzykowski)
Fig. 4. The ruins of palace – the view from the park, as of 2017 (photo P. Urzykowski)

Ryc. 5. Zakład Opiekuńczo-Pielęgnacyjny „Pałac Batowo” nad stawem – widok od strony parku, stan na 2017 r. (fot. P. Urzykowski)
Fig. 5. The nursing home „Pałac Batowo” near the pond – the view from the park, as of 2017 (photo P. Urzykowski)

Ważnym obiektem architektonicznym w kompozycji parku – jego zabytkowym artefaktem – jest pozostający w stanie częściowej ruiny punkt widokowy z rosnącą na nim lipą szerokolistną, który znajduje się w północno-wschodnim krańcu parku (ryc. 2 i 6). Jego stan obecny pozwala na pełną rekonstrukcję.

Ryc. 6. Zachowany fragment platformy widokowej, stan w 2017 r. (fot. P. Urzykowski)

Fig. 6. The preserved part of the viewing platform, as of 2017 (photo P. Urzykowski)

Do północnej granicy parku przylegają pozostałości cmentarza rodowego byłych właścicieli założenia folwarcznego. Jego granice są czytelne, gdyż zachowała się podmurówka z kamienia łamanego oraz fragmenty cegieł. Na terenie cmentarza znajduje się wiele odłamów płyt nagrobnych, m.in. z grobu Johanna Bergera. Do innych historycznych częściowo zachowanych obiektów architektonicznych, umożliwiających działania rekonstrukcyjne, należą fragmenty zachowanego muru ogrodzeniowego wzdłuż południowo-zachodniej granicy parku. Poza tym wśród cennych elementów ogrodowych tworzących dawny układ kompozycyjno-przestrzenny dziewiętnastowiecznego parku, zachowanych do czasów obecnych, należy wgłębnik (bouligrin). Jego granice tworzone przez metrowej wysokości skarpy oraz dawne żywopłoty grabowe (od wielu lat nieformowane); są one czytelne, o narysie prostokąta o bokach 37×20 m (ryc. 2). Brak historycznej dokumentacji kartograficznej uniemożliwia przywrócenie oryginalnej formy i kompozycji wgłębnika. Możliwa jest jednak rewaloryzacja parku, a także nadanie mu nowych funkcji: rekreacyjnej czynnej i biernej (dla pensjonariuszy Zakładu Pielęgnacyjno-Opiekuńczego) oraz edukacyjnej (dla mieszkańców gminy Lipiany).

Znaczną powierzchnię terenu (około 7340 m^2) zajmuje rozległe wnętrze parkowe, położone w północno-zachodniej części parku. Z wnętrzem sąsiaduje aleja około 100-letnich kasztanowców pospolitych, tworząca granicę pomię-

dzy parkiem a krajobrazem otwartym. Wzdłuż wschodniej i południowo-wschodniej granicy parku rozciąga się liczący mniej więcej sto lat starodrzew stanowiący naturalną granicę parku. Historyczne wnętrza parkowe zatarły się, łącznie z najcenniejszym, głównym wnętrzem parkowym otwierającym widok z pałacu na dalsze części parku. Niezwykle cennym elementem kompozycyjnym, niebędącym formalnie w granicach założenia parkowego, jest aleja złożona z wiekowych klonów jaworów. Przebiega ona wzdłuż granicy wschodniej parku i łączy się z drogą do wsi Wołczyn i z szosą Mielęcín – Krasne.

Dendroflora parku i jego runo

Stan zachowania historycznej tkanki roślinnej ocenia się jako dobry. Do obecnych czasów zachowała się znaczna część historycznego składu gatunkowego parku. W wyniku wykonanych prac inwentaryzacyjnych w parku zarejestrowano łącznie 79 taksonów roślin drzewiastych (65 taksonów drzew, w tym siedem nagozalążkowych, i 14 taksonów krzewów). Do najliczniej występujących gatunków tworzących zadrzewienie parku należą: grab pospolity (*Carpinus betulus*) – 69 okazów, dąb szypułkowy (*Quercus robur*) – 79 okazów oraz klon pospolity (*Acer platanoides*) – 52 okazy. Ponadto spośród pozostałych gatunków okrytozalążkowych wyróżnić należy: jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*), kasztanowiec pospolity (*Aesculus hippocastanum*), buk pospolity (*Fagus sylvatica*), a także lipę drobnolistną (*Tilia cordata*). Drzewa nagozalążkowe, posadzone w okresie powstawania parku, reprezentowane są przez daglezie zieloną (*Pseudotsuga menziesii*) oraz modrzew europejski (*Larix decidua*).

Największy udział, liczony jako stosunek liczby okazów z danej grupy do ogólnej liczby osobników, bo aż 56% mają drzewa w wieku 76–100 lat oraz 101–150 lat (odpowiednio: 34 i 22%) posadzone w okresie intensywnego rozwoju założenia pałacowo-parkowego w Batowie. Drzewa z pierwszej grupy wiekowej rosną przede wszystkim w północno-wschodniej części parku, tworząc zwarty drzewostan

powstały z samosiewów. Drzewa z drugiej grupy są rozrzucone bez wyraźnej regularności na terenie całego parku (są to nasadzenia zaplanowane).

Najmniejszy udział w zadrzewieniu parku, wynoszący 4%, mają drzewa najstarsze – w wieku przekraczającym 200 lat, z kolei okazy młodsze (w wieku 20–45 lat) stanowią 3%. W parku drzewa najstarsze, prawdopodobnie pierwotne, zachowały się w południowo-wschodniej części oraz w sąsiedztwie pałacu i głównej osi kompozycyjnej. Nato-

miast drzewa młodsze pochodzą z samosiewu (głównie w centralnej części parku).

Wśród cennych dendrologicznie okazów wymienić należy: buk pospolity w odmianie purpurowej (*Fagus sylvatica* var. *purpurea*; ryc. 7), jesion wyniosły w odmianie pstrolistnej (*Fraxinus excelsior* ‘*Argenteovariegata*’; ryc. 8), klon jawor w formie czerwonoowocowej (*Acer pseudoplatanus* f. *erythrocarpum*), dąb pośredni (*Quercus ×rosacea*) oraz lipę krymską (*Tilia ×euchlora*).

Ryc. 7. Buk pospolity, forma purpurowa, 2017 r. (fot. P. Urzykowski)

Fig. 7. Common beech, purple form, 2017 (photo P. Urzykowski)

Ryc. 8. Jesion wyniosły, odm. pstrolistna, 2017 r. (fot. P. Urzykowski)

Fig. 8. Common ash 'Argenteovariegata', 2017 (photo P. Urzykowski)

W wyniku przeprowadzonej inwentaryzacji wytypowano 52 okazy drzew kwalifikujące się, ze względu na osiągnięte wymiary, do uznania za pomniki przyrody (tab. 2). Obwód pnia wielu z nich znacznie przekracza 300 cm (mierzony na wysokości 1,3 m). Najokazalsze są rosnące tu buki pospolite w odmianie purpurowej (obw. 405 i 413 cm), lipa krymska (obw. 450 cm) i kasztanowiec pospolity (obw. 400 cm).

We wschodniej części parku, w formie niewielkiego sadu, rosną stare drzewa owocowe nieoznaczonych odmian uprawnych – jabłoni (*Malus*), gruszy (*Pyrus*) i śliwy (*Prunus*). Są także młode drzewa posadzone przez obec-

nego właściciela parku, m.in. morela pospolita (*Prunus armeniaca*), brzoskwinia pospolita (*P. persica*), morwa biała (*Morus alba*) i morwa czarna (*M. nigra*). Warstwę krzewów w parku tworzą: bez czarny (*Sambucus nigra*), jaśminowiec wonny (*Philadelphus coronarius*), jeżyna popielica (*Rubus caesius*), porzeczka złota (*Ribes aureum*) oraz śnieguliczka biała (*Symphoricarpos albus*).

Od 2010 r. właściciel obiektu systematycznie dokonuje nowych nasadzeń drzew i krzewów, zachowując domniemaną dawną kompozycję parku. Rośliny są sadzone na obrzeżach istniejących wewnątrz parkowych, także w miejscach po ubytkach w zadrzewieniu. Wśród nich wyróżnić

można: cedr himalajski (*Cedrus deodara*), cypryśnik błotny (*Taxodium distichum*), metasekwoję chińską (*Metasequoia glyptostroboides*), klon zielonokory (*Acer tegmentosum*), dęby: wierzbolistny (*Quercus phellos*), Schocha (*Q. ×schochiana*), dachówkowaty (*Q. imbricaria*) i wielkoowocowy (*Q. macrocarpa*), kasztan jadalny (*Castanea sativa*), orzesznik jadalny (*Carya illinoensis*), tulipanowiec amerykański

(*Liriodendron tulipifera*), judaszowiec kanadyjski (*Cercis canadensis*) oraz olszę czarną ‘Imperialis’ (*Alnus glutinosa* ‘Imperialis’).

W warstwie runa spotykamy takie geofity jak: śnieżyczka przebiśnieg (*Galanthus nivalis*), przylaszczka pospolita (*Hepatica nobilis*), rannik zimowy (*Eranthis hyemalis*) i zawilec gajowy (*Anemone nemorosa*).

Tab. 2. Charakterystyka wybranych drzew kwalifikujących się do uznania za pomniki przyrody

Tab. 2. The characteristics of selected trees eligible for recognition as natural monuments

Lp.	Takson	Obwód pnia na wys. 1,3 m (cm)	Stan zdrowotny, charakterystyka
1.	<i>Acer pseudoplatanus</i> ‘Erythrocarpum’ klon jawor ‘Erythrocarpum’	264	Bardzo dobry. Korona wieloprzewodnikowa, liczne zdziczałe pędy.
2.	<i>Aesculus hippocastanum</i> kasztanowiec pospolity	359	Dobry. Korona uformowana nierównomiernie, ubytek wglębny kominowy.
3.	jw.	334	Dobry. Korona uformowana nierównomiernie.
4.	jw.	400	Dobry. Ubytek wglębny kominowy, korona wieloprzewodnikowa, rozwidlenie na wys. 1,9 m.
5.	jw.	350	Dobry. Korona wieloprzewodnikowa.
6.	<i>Fagus sylvatica</i> var. <i>purpurea</i> buk pospolity odm. purpurowa	413	Dobry. Występowanie drobnego bluszczu <i>Hedera helix</i> .
7.	jw.	405	Zadowolający. Ubytki powierzchniowe, rozległy ubytek po wylamanym konarze.
8.	jw.	378	Zadowolający. Rozległy ubytek wglębny kominowy, wypróchniała nasada pnia. Osłabiona wytrzymałość drzewa na przeciążenia, możliwość przewrócenia.
9.	<i>Fraxinus excelsior</i> ‘Argenteovariegata’ jesion wyniosły ‘Argenteovariegata’	112	Bardzo dobry.
10.	<i>Quercus ×rosacea</i> dąb pośredni	325	Bardzo dobry. Niewielki ubytek wglębny rynnowy. Korona uformowana nierównomiernie.
11.	jw.	325	Bardzo dobry. Ubytek wglębny rynnowy.
12.	<i>Quercus robur</i> dąb szypułkowy	335	Dobry. Zalecane cięcia sanitarne.
13.	jw.	336	Dobry. Zalecane cięcia sanitarne.
14.	jw.	351	Dobry. Korona uformowana jednostronnie.
15.	jw.	338	Dobry. Korona dwuprzewodnikowa.
16.	<i>Tilia ×euchlora</i> lipa krymska	387	Bardzo dobry. Ubytek wglębny rynnowy po wylamanym konarze. Korona dwuprzewodnikowa, rozwidlenie pnia na wys. 2,3 m.
17.	jw.	450	Bardzo dobry. Korona trójprzewodnikowa, uformowana jednostronnie.

Wykaz taksonów roślin drzewiastych w parku w Batowie

Gymnospermae – nagozalążkowe

Cedrus deodara (Roxb. ex Lamb.) Loudon – cedr himalajski
Juniperus communis L. ‘Horstmann’ – jałowiec pospolity ‘Horstmann’
Larix decidua Mill. – modrzew europejski
Metasequoia glyptostroboides Hu & W.C.Cheng – meta-sekwoja chińska
Picea pungens Engelm. – świerk kłujący
Pinus sylvestris L. – sosna pospolita
Pinus wallichiana A.B.Jacks. – sosna himalajska
Taxodium distichum (L.) Rich. – cypryśnik błotny
Tsuga canadensis Carrière – choina kanadyjska

Angiospermae – okrytozalążkowe

Acer davidii Franch. – klon Dawida
Acer mandshuricum Maxim. – klon mandzurski
Acer platanoides L. ‘Crimson Sentry’ – klon pospolity ‘Crimson Sentry’
Acer platanoides L. ‘Paldiski’ – klon pospolity ‘Paldiski’
Acer pseudoplatanus L. – klon jawor
Acer pseudoplatanus L. ‘Erythrocarpum’ – klon jawor ‘Erythrocarpum’
Acer tegmentosum Maxim. – klon zielonokory
Aesculus hippocastanum L. – kasztanowiec pospolity
Alnus glutinosa (L.) Gaertn. ‘Imperialis’ – olsza czarna ‘Imperialis’
Caragana arborescens Lam. – karagana syberyjska
Carya illinoensis (Wangenh.) K.Koch – orzesznik jadalny
Castanea sativa Mill. – kasztan jadalny
Catalpa bignonioides Walter – surmia bignoniowa
Cercis canadensis L. – judaszowiec kanadyjski
Crataegus monogyna Jacq. – głóg jednoszyjkowy
Crataegus pedicellata Sarg. var. *gloriosa* Sarg. – głóg szkarłatny odm. pyszna
Davidia involucrata Baill. – dawidia chińska
Elaeagnus angustifolia L. – oliwnik wąskolistny
Fagus sylvatica L. – buk pospolity
Fagus sylvatica L. var. *purpurea* Aiton – buk pospolity odm. purpurowa
Forsythia ×intermedia Zabel – forsycja pośrednia
Fraxinus excelsior L. – jesion wyniosły
Fraxinus excelsior L. ‘Argenteovariegata’ – jesion wyniosły odm. pstrolistna
Hedera helix L. – bluszcz pospolity
Laburnum anagyroides Medik. – złotokap pospolity
Liriodendron tulipifera L. – tulipanowiec amerykański

Malus Mill. ‘Royalty’ – jabłoń ‘Royalty’
Malus domestica (Suckow) Borkh. – jabłoń domowa
Malus domestica (Suckow) Borkh. ‘Ola’ – jabłoń domowa ‘Ola’
Morus alba L. – morwa biała
Morus nigra L. – morwa czarna
Philadelphus coronarius L. – jaśminowiec wonny
Platanus occidentalis L. – platan zachodni
Prunus armeniaca L. – morela pospolita
Prunus avium (L.) L. – czereśnia ptasia
Prunus cerasifera Ehrh. ‘Pissardii’ – śliwa wiśniowa ‘Pissardii’
Prunus cerasus L. – wiśnia pospolita
Prunus domestica L. – śliwa domowa
Prunus persica (L.) Batsch – brzoskwinia pospolita
Prunus triloba Lindl. – migdałowiec (migdałek) trójklapowy
Pseudotsuga menziesii (Mirb.) Franco – daglezwia zielona
Pyrus communis L. – grusza pospolita
Quercus imbricaria Michx. – dąb dachówkowaty
Quercus macrocarpa Michx. – dąb wielkoowocowy
Quercus palustris Münchh. – dąb błotny
Quercus petraea (Matt.) Liebl. ‘Columna’ – dąb bezszypułkowy ‘Columna’
Quercus phellos L. – dąb wierzbolistny
Quercus robur L. – dąb szypułkowy
Quercus robur f. *fastigiata* (Lam.) O.Schwarz – dąb szypułkowy forma stożkowata
Quercus robur L. ‘Pectinata’ – dąb szypułkowy ‘Pectinata’
Quercus robur L. ‘Posnania’ – dąb szypułkowy ‘Posnania’
Quercus ×rosacea Bechst. – dąb pośredni
Quercus rubra L. – dąb czerwony
Quercus ×schochiana Dieck – dąb Schocha
Ribes aureum Pursh – porzeczka złota
Robinia pseudoacacia L. – robinia akacjowa
Rubus caesius L. – jeżyna popielica
Salix alba L. – wierzba biała
Salix ×sepulcralis Simonk. ‘Chrysocoma’ – wierzba żałobna (płacząca) ‘Chrysocoma’
Sambucus nigra L. – bez czarny
Sorbus intermedia (Ehrh.) Pers. – jarzab szwedzki
Symphoricarpos albus (L.) S.F.Blake – śnieguliczka biała
Syringa vulgaris L. – lilak pospolity
Tilia cordata Mill. – lipa drobnolistna
Tilia ×euchlora K.Koch – lipa krymska
Tilia platyphyllos Scop. – lipa szerokolistna
Viburnum ×bodnantense Aberc. ex Stearn ‘Dawn’ – kalina bodnantska ‘Dawn’

Podsumowanie

Zabytkowy park w Batowie jest przykładem XIX-wiecznego dzieła sztuki ogrodowej. Brak historycznej dokumentacji kartograficznej uniemożliwia przywrócenie oryginalnej formy i kompozycji obiektu. Możliwa jest jednak rewitalizacja parku i nadanie mu nowych funkcji – rekreacyjnej i edukacyjnej.

W parku w Batowie zinventaryzowano drzewa i krzewy 79 taksonów, w tym dziewięć nagonasiennych i 70 okrytonasiennych. Z rzadko uprawianych w parkach i ogrodach w Polsce roślin drzewiastych w parku w Batowie rosną m.in.: cedr himalajski, dęby: wierzbolistny, Schocha, dachówkowaty i wielkoowocowy, kasztan jadalny, klon zielonokory oraz orzesznik jadalny. Są to młode drzewa, których posadzenie świadczy o ukierunkowanych zainteresowaniach dendrologicznych właściciela parku.

Starodrzew parku jest zachowany w bardzo dobrym, dobrym lub zadowalającym stanie fitosanitarnym, jednak część drzew wymaga podjęcia zabiegów zachowawczo-pielęgnacyjnych. Wytypowano 52 okazy kwalifikujące się, ze względu na osiągnięte wymiary, na pomniki przyrody.

Literatura

- Borghaus H. 1856. Landbuch der Mark Brandenburg und des Markgrafthums Nieder-Caulitz in der Mitte des 19 Jhrs, oder geographisch-historisch-statistische Beschreibung der Provinz Brandenburg. Bd. 3. Brandenburg: Adolph Müller.
- Chachulski Z. 2000. Chirurgia drzew. Warszawa: Legraf.
- Engel G. 1979. Ewidencja ogólna dendrologiczno-techniczna parku pałacowego w miejscowości Batowo. Szczecin: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie.
- GenWiki. Na stronie: <http://wiki-de.genealogy.net/Batow> (dostęp: 27.11.2019).
- Gross W. 2002. European Arboricultural Council (EAC): European Treeworker. Berlin–Hannover: Patzer Verlag.
- Kasprzak K. 2005. Ochrona pomników przyrody. Zasady postępowania administracyjnego. Wyd. 5. Poznań: Abrys.
- Krüssmann G. 1985. Manual of cultivated broad-leaved trees et shrubs. Vol. 2. Berlin: Timber Press.
- Kubus M. 2008. Stan zachowania wybranych założeń rezydencjonalno-ogrodowych w województwie zachodniopomorskim. W: Mitkowska A, Mirek Z, Hodor K red. Założenia rezydencjonalno-ogrodowe. Dziedzictwo narodu polskiego (na tle europejskich wpływów kulturowych). Kraków: Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, 121–127.
- Majdecki L. 1980–1986. Tabela wiekowa drzew. Warszawa: Oddział Architektury Krajobrazu SGGW (mps).
- Majdecki L. 1993. Ochrona i konserwacja zabytkowych założeń ogrodowych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Majdecki L. 2008. Historia ogrodów. T. 2. Wyd. 3. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Nowakowski C. 2000. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa. Pałac w Batowie. Szczecin: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie.
- Pietrewas M. 1989. Wkładka do karty ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa. Szczecin. Szczecin: Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie (mps).
- Rzeszotarska-Pałka M. 2008. Zespoły pałacowo i dworsko-parkowe na terenie Pomorza Zachodniego. W: Mitkowska A, Mirek Z, Hodor K red. Założenia rezydencjonalno-ogrodowe: dziedzictwo narodu polskiego (na tle europejskich wpływów kulturowych). Kraków: Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, 93–101.
- Seneta W. 1991. Drzewa i krzewy liściaste. T. 1. A–B. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Seneta W. 1996. Drzewa i krzewy liściaste. T. 3. D–H. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Seneta W, Dolatowski J. 2012. Dendrologia. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Siewniak M, Mitkowska A. 2009. Tezaurus sztuki ogrodowej. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm.
- Stachak A red. 2004. Z Lipian do Maszewa i z powrotem. Szczecin: Oficyna IN PLUS.
- Szymski A. M, Rzeszotarska-Pałka M, Ignaczak-Felińska J, Pawłowski W. 2006. Wieś pomorska wczoraj i dziś – monografia wybranych wsi Pomorza Zachodniego. Szczecin: Walkowska Wydawnictwo.
- Urzykowski P. 2017. Projekt rewitalizacji zabytkowego parku w Batowie (gmina Lipiany). Szczecin: Biblioteka Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie (mps).
- Witek M, Witek W. 2012. Zespoły folwarczne w województwie zachodniopomorskim – kłopotliwe dziedzictwo. Zachodniopomorskie Wiadomości Konserwatorskie 5:23–31.